

ZAŠTITA PRIRODE U SLUŽBI POSJETITELJA NP “MLJET”

NATURE PROTECTION IN SERVICE OF VISITORS WHO VISIT NP “MLJET”

Marija NODILO*

SAŽETAK: Nacionalni park “Mljet” je proglašen 1960. godine parkom ponajprije zbog šumovitosti predjela i dva slikovita morska jezera. Smješten je na 1/3 zapadnog dijela otoka Mljeta, na prostoru od 3100 ha. Radi se o šumovitom području na kojemu se provodi sustavna zaštita prirode.

Svake godine u ovaj prostor dolaze posjetitelji, kojima boravak moramo učiniti što ugodnijim i sadržajnijim. Zato su u prostoru nacionalnog parka postavljene ploče s edukativnim panoima. Panoi educiraju posjetitelje o karakteristikama šumskih zajednica, vegetaciji, karakteristikama jezera, zaštićenom morskom dijelu, arheološkim lokalitetima, mogućnostima razgledavanja.

Radi što boljeg upoznavanja Nacionalnog parka, postavljene su oznake i tekstovi te karte s opisom ekoloških staza. To su: ekološka kružna staza Fontana – Vrbovica u dužini od oko 4000 m, ekološka staza do vidikovca Veliki Sladin Gradac i ekološka staza Pomena – Soline.

Uz poboljšanje edukativnih sadržaja stalno se radi na preventivnoj protupožarnoj zaštiti, čišćenju smeća i zaštiti cijeloga prostora od onečišćenja.

Ključne riječi: edukativni panoi, zaštita prirode, Nacionalni park, vegetacija, kulturno povijesna baština

UVOD

U okviru provođenja zaštite prirodne, ali i kulturne baštine, 1960. godine zapadni dio otoka Mljeta (oko 1/3) proglašen je nacionalnim parkom: i to 3000 ha kopnenog prostora te 100 ha Veliko i Malo jezero i Solinski zaljev. Prilikom izrade prostornog plana 1987. g. načelno je zaštićen morski prostor, a 1997. i formalno odlukom Sabora, proširene su granice nacionalnog parka na morski pojas 500 m od obalne linije otoka, rtova i otočića, tj. 2275 ha morskog prostora. U tom se prostoru provodi sustavna zaštita prirode do danas, šume su prepuštene prirodnom razvoju, dozvoljena je jedino sanitarna sječa. Djelatnosti Javne ustanove Nacionalni

park “Mljet” su: čišćenje šumskih prosjeka i staza i uređenje šetnica, zbrinjavanje otpada i čišćenje obala.

Svake godine ovdje dolaze posjetitelji, kojima boravak treba učiniti sadržajnijim i što ugodnijim. Zato su u prostoru nacionalnog parka postavljene ploče s edukativnim panoima, kako bi iste upoznale s vrijednostima prirodne i kulturne baštine. Panoi su postavljeni na sljedećim lokacijama: Pristanište, Montokuc, Mali most, Veliki Gradac, Otočić Svete Marije, Polače, Križ (Solinski zaljev) i selo Govedari.

1. PRISTANIŠTE

Nacionalni park “Mljet” proglašen je 1960. godine, odlukom Sabora Republike Hrvatske zbog svojih prirodnih ljepota, šumovitosti, fenomena dva slana jezera te kulturno povijesnih spomenika. Nacionalni park zauzima površinu od 3100 ha, što je oko 1/3 otoka Mljeta

(NN 49/60, NN 54/76). Radi svoje šumovitosti nosi epitet “zeleni otok”. Godine 1997. u sastav teritorija uključeno je i more, 500 m od obalne linije (NN 13/97.), a to je 2275 ha.

Mljet pripada Dubrovačkom arhipelagu i nastavlja se na niz Elafita (Lokrum, Koločep, Lopud, Šipan, Jakljan i Olipa)¹, iako je izraziti pučinski otok. Dug je oko

* Mr. sc. Marija Nodilo, dipl. ing. šum.
v. d. ravnateljica Javne ustanove Nacionalni park “Mljet”

36 km, širok 3 – 5 km, s površinom od 100,4 km. Od poluotoka Pelješca udaljen je 8 km, od Korčule 18 km, a od Dubrovnika 30 km. Sa sjeverne strane odvojen je Mljetskim kanalom od poluotoka Pelješca.²

Pristanište

Mljet pripada mediteranskom klimatskom području koje se odlikuje toplim i suhim ljetima te blagim zimama. Jesensko i zimsko razdoblje je svježije i kišovito, pa je stoga vrlo pogodan za rast vegetacije.³ Temperatura ispod 0 °C i snijeg vrlo su rijetka pojava. Srednja godišnja temperatura iznosi 16.1 °C, a prosječna godišnja količina oborina 765.00 mm. Karakteristični su vjetrovi bura, jugo i maestral. Bura je sjeverni, obično suhi vjetar, jugo ili šilok je južni vjetar koji donosi vlagu i oborine, a mestral je vjetar karakterističan za ljeto kad donosi osvježavanje primorskim krajevima.

Veliko i Malo jezero zapravo su potopljene krške depresije ispunjene morem, koje nalikuju na dva dubo-

ko uvučena zaljeva u kopno.⁴ Povezani su međusobno kanalom širine 2.6 m i dubine 0.6 m, a Veliko jezero sa Solinskim zaljevom kanalom širokim 13.6 m i dubokim 2.6 m. Na ulazu u Veliko jezero stajao je stari kameni most i ostaci mlinice za mljevenje žita na plimu i oseku, pa se i danas to mjesto zove Veliki most. U jezerima se izmjenjuju plima i oseka te se u kanalima stvara snažna struja koja nosi more u jezera ili na otvoreno.

Nacionalni park "Mljet" ima dva izuzetna i nezaobilazna kulturno-povijesna lokaliteta: rimsko naselje u Polačama koje je kontinuirano živjelo od I do XII st.⁵ i benediktinski samostan na otočiću Sv. Marije, u Velikom jezeru iz XII st. Rimski kompleks u Polačama obuhvaća palaču, dvije bazilike, terme i dvije građevine neodređenog titulara.⁶ Otočić Sv. Marije s benediktinskim samostanom jedinstven je spoj arhitekture u prirodni predio.⁷ Njegov smještaj također je jedinstven, jer je smješten na otočiću u Velikom jezeru.

Razgledavanje NP "Mljet" moguće je šetnjom iz Pomene kroz borovu šumu do Malog jezera, a zatim brodićem do otočića Sv. Marije u Velikom jezeru. Ako je početna točka Polače, šetnjom se dolazi do Velikog i Malog jezera. šetnica oko Malog jezera duga je 2 600 m, a oko Velikog 9240 m. Za posjetitelje koji vole pješaćenje, moguće je otići do vrha Montokuc visine 258 m, poučno-ekološkom stazom Vrbovica-Fontana. S ove staze pružaju se nezaboravne vizure na Malo i Veliko jezero, polje Pomjentu, naselje Soline, Mljetski kanal, a za lijepa vremena na otoke Korčulu i Pelješac. Staza do vrha Veliki Sladin Gradac visine 157 m, blizu je Velikom i Malom jezeru i nije jako naporna, a pruža mogućnost uživanja u pejzažu. Za ljubitelje prirodnih ljepota vrijedi vidjeti klifove na obali otvorenog mora. Razgledanje je moguće barkom ili pješaćenjem.⁸

2. MONTOKUC

Za vedrih ljetnih dana poslije kiše, kada zapuše lagana ljetna bura, otvara se vidik sve do udaljenih pučinskih otoka Lastova i Visa, a Korčulu vidimo jasno kao na dlanu. Za vrijeme ljetne sezone i povećane opasnosti od požara, iskusne oči požarnog motritelja svaki dan promatraju cijelo područje temeljnog fenomena, kako bi se sačuvala nepregledne šume alepskog bora i makije od opasnosti koju donosi požar.

Na Mljetu imamo dva osnovna tipa šumskih zajednica koji zauzimaju velike površine: klimazonalna za-

jednice hrasta crnike i crnog jasena (*Orno - Quercetum ilicis* H-ić, 58.) i zajednica alepskog bora s podstojnom etažom makije (*Pinetum halepensis* Anić 58.). Na vrlo malenom lokalitetu imamo crni grab (*Ostrya carpinifolia*), koji je karakterističan za mediteransko-montani pojas na susjednom Pelješcu, i šumu pinja (*Pinetum pineae*, Anić 59.) na krajnjem jugoistočnom dijelu otoka (Pinjevca, Saplunara).⁹

Šuma hrasta crnike dolazi na Mljetu uglavnom kao degradirani stadij makije, nastala sječom sjemenske

¹ Miljanić, M. (1989): "Otok Lokrum" turistički vodič, Dubrovnik, str. 75.

² Dabelić, I. (1986): "Otok Mljet" turistički vodič, Zagreb, str. 80.

³ Bertović, S. (1989): "Klimatološke osobitosti otoka Mljeta" u knjizi Kesić, Vesenjaka-Hirjan, J.: "Ekološke i zdravstvene prilika otoka Mljeta", HAZU, Zagreb, str. 13-27.

⁴ Bulić, E. (1988): "Hidrografija i ekološka zaštita mljetskih jezera", magistarski rad, Dubrovnik, str. 21.

⁵ Dabelić, I. (1995): "Nastanak i razvoj otočnih naselja od antike do danas", u "Mljet" – priopćenje sa simpozija, Ekološke monografije 6, Zagreb, str. 617-628.

⁶ Fisković, I. (1998): "Jesu li Polače na Mljetu bile sijelo vladara Dalmacije", Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu, str. 61-82.

⁷ Stošić, J. (1998): "Benediktinski samostan Sv. Marije na Mljetu", Radovi Instituta za povijest umjetnosti 22/1998., Zagreb, str. 7-21.

⁸ Nodilo, M. (1997): "Turistička karta-tekst, Zagreb, str. 1

⁹ Rauš, Đ., Trinajstić, I., Vukelić, J., Medvedović, J. (1992): "Biljni svijet hrvatskih šuma", u monografiji "Šume u Hrvatskoj, Zgb., str. 33-79.

Montokuc, prom. kućica

Montokuc

sastojine i obnavljanjem iz panja. Nalazimo je na osojnim izloženostima. Što su sječe učestalije, visine stabalaca su niže, a drvena masa manja. Niska šuma (panjača) na lokalitetu Velika dolina i Valakija lijepog je izgleda, pa može kod promatrača izazvati dojam kako je to srednja šuma (neka stabla iz sjemena, a neka samo iz panja) ali to je uglavnom radi stojbinskih prilika i položaja samog lokaliteta na terenu.¹⁰

Makija je šikarasta šuma koja je sastavljena od zimzelenih (rijetko listopadnih) vrsta koje su povezane bodljikavim povijušama, pa je često neprohodna. Osnovne vrste koje dolaze u makiji su: hrast crnika, česvina (*Quercus ilex* L.) i crni jasen (*Fraxinus ornus* L.), a vrste koje ih prate uglavnom su: lemprika (*Viburnum tinus* L.), planika (*Arbutus unedo* L.), veliki vriješ (*Erica ar-*

borea L.), mirta ili mrča (*Myrtus communis* L.), zelenika (*Phillyrea latifolia* L.), tršlja (*Pistacia lentiscus* L.), lovor (*Laurus nobilis* L.). Od povijuša u makiji nalazimo sljedeće vrste: teteviku (*Smilax aspera* L.), broć (*Rubia peregrina* L.), Božje drveće (*Lonicera implexa* Ait.), bljušt (*Tamus communis* L.), divlja ruža (*Rosa sempervirens* L.).^{11, 12, 13}

Šuma alepskog bora dolazi uglavnom s podstojnom etažom makije i nalazimo je na prisojnim izloženostima. Alepski bor je vrsta koja rado zauzima nove terene, često je u prošlosti korišten za pošumljavanje. Ima lako sjeme, a dobro prihvaća nove terene, posebice nakon požara. U NP "Mljet" posebna se pozornost posvećuje preventivnoj zaštiti od požara.

3. MALI MOST

Malo jezero je krška depresija koju je ispunilo more, ukupni volumen je 3.349.000 m kubnih. Kanalom dugim dvadesetak metara i dubokim pola metra povezano je s Velikim jezerom. Ima površinu 24 ha, najveću dubinu 29 m, a dužinu obalne crte 2.600 m.¹⁴

Veliko jezero također je krška depresija ispunjena morem, koje kroz Solinski zaljev i Veliki most ulazi u njega. Veliko jezero ima ukupni volumen 36.730.000 m kubnih, površinu 145 ha, a dužina obalne crte je 9.420 m.

Temperatura je u ljetnim mjesecima veća od onih u otvorenom moru, npr. u Malom jezeru izmjerena je temperatura mora od 27 °C, u Velikom jezeru 29 °C, a u uvali Gonoturska, 17 °C. Salinitet je također veći, dok je u Malom jezeru 27 promila, u Velikom jezeru 28 promila u uvali Gonoturska izmjeren je salinitet 17 promila (T. Vučetić, 1985. Simpozij Mljeta). U doba go-

dine kada su obilne padaline (zimi), salinitet u Malom i Velikom jezeru nešto je manji zbog izvora slatke vode, te pritjecanja kišnice. Srednja godišnja temperatura mora (površinska) u Malom jezeru veća je od temperature otvorenog mora, a iznosi 26 Celzija. Srednja zimska temperatura manja je od temperature otvorenog mora, a iznosi oko 4.5 Celzija. Slanost mora u Malom jezeru povećava se prema dnu, iz čega se može zaključiti kako postoji izravna podzemna veza s otvorenim morem. Istraživanjima jezera 1953. prvi je put utvrđeno priuutnost H₂S u slobodnoj morskoj vodi Jadrana.¹⁵

U istraživanjima prof. Schulzea 1984., u Malom jezeru utvrđena je prisutnost polena alepskog bora unatrag 2.000 godina. On je u svom radu objasnio postojanje veze s otvorenim morem, tj. lociranje jaza.¹⁶

¹⁰ Anić, M. (1936): "Pogledi na dendrošociološke odnose državnih šuma na otoku Mljetu", str. 308-340.

¹¹ Đurasović, P. (1984): "Stanje i perspektive zaštite prirode u Dubrovniku i okolici", magistarski rad, Dubrovnik.

¹² Regula-Bevilaqua, Lj. (1991/92): "Biljni svijet otoka Mljet", Ekološki glasnik, broj 7-8, Zagreb, str. 8 - 13.

¹³ Nodilo, M. (1991/92): "Poznajete li Nacionalni park "Mljet", Ekološki glasnik, broj 7-8, Zagreb, str. 14-17.

¹⁴ Kevo, R. (1961): "Zeleni otok Mljet", Split, str. 52.

¹⁵ Vučetić, T. (1995): "O oceanografskim istraživanjima Velikog i Malog jezera na otoku Mljetu" u "Mljet" - Prirodne značajke i društvena valorizacija otoka Mljeta, Ekološke monografije 6, Zagreb, str. 401-414.

¹⁶ Schultze, E. (1988/89): "Fallstudien zur Paläolimnologie", Case studies on paleolimnology, Geologija 31, 32, Ljubljana, str. 437-516.

Malo jezero

Mali most

4. VELIKI SLADIN GRADAC (arheološki lokalitet)

Ilirsko razdoblje u povijesti Mljeta vidljivo je na cijelom otoku Mljetu, što potvrđuju brojne građine na vrhovima koje obično nose naziv Gradac.¹⁷ Nađeni su Ilirski grobovi u Ivanjem polju te na Glavici kraj sela Govedari. Ilirsko razdoblje traje sve do 35. god. pr. n. e., kada otok Mljet zauzimaju Rimljani. Iz djela Appiana "De rebus Illyricis" saznajemo kako su Ilirska plemena pokorena, njihov grad Melitusa razoren (do danas nepoznatog lokaliteta), a stanovnici odvedeni u roblje.¹⁸ Porijeklo ovog imena dolazi od latinskog naziva za med (*mel*, *melis*), po čemu se može zaključiti kako je otok bio poznat u prošlosti po proizvodnji meda.

"Prije pojave antičkih civilizacija našu obalu nastavljaju starosjedilačka ilirska plemena. Vezano za to razdoblje ne bi se moglo govoriti o nekom vidu uređenja od posebnog značenja za povijest vrtne umjetnosti ovog kraja, ali postoje povijesni objekti, čije značajke na izvjestan način mogu biti u domeni interesa pejzažnog oblikovanja općenito. Ovdje mislimo na prehistorijske kamene gomile, koje se pojedinačno ili u vidu ne-

kropola javljaju na brojnim lokalitetima naše obale i otoka. Veoma često nalaze se na uzvišicama, povišenim zaravnima, brežuljcima i brdima, na istaknutijim mjestima u pejzažu.

Ako s jedne strane groblja ubrajamo među objekte pejzažne arhitekture, a ove su gomile primitivne grobnice, ako s druge strane korištenja privlačnog predjela u krajini za okoliš objekta ili za isticanje značenja objekta predstavlja jedan od specifičnih problema pejzažnog oblikovanja koji varira u pojedinim periodima njegova razvoja, onda ipak postoje razlozi da ove primitivne predhistorijske spomenike smatramo kao najstarije postojeće objekte na našem primorju, koji su na izvjestan način zanimljivi za povijest pejzažne arhitekture pa tim putem i za povijest vrtne umjetnosti."

Ilirske građine u vrijednosti svojeg položaja kriju obično nesvakidašnji pogled na bližu i dalju okolicu. Smještene su na uzvišenjima s kojih se može kontrolirati prilaz uzvišenju, a isto tako i efikasna obrana.¹⁹

Veliki Sladin Gradac, edukativni pano

Pogled s Velikog Sladina Gradca

¹⁷ Dabelić, I. (1995): "Nastanak i razvoj otočnih naselja od antike do danas", u "Mljet" – priopćenja sa simpozija, Ekološke monografije 6, Zagreb, str. 617-628.

¹⁸ Gušić, B. i Fisković, C. (1980): "Otok Mljet" – naš novi nacionalni park, Govedari, str. 101.

¹⁹ Šišić, B. (1991): "O povijesnom naslijeđu vrtne umjetnosti na primorju do početka XIX st.", Zbornik, Zagreb, str. 67-87.

5. OTOČIĆ SV. MARIJE

U XII st. otok Mljet dolazi u vlast Neretljana. Kralj Desa daruje otok Benediktincima iz Mte Cassina na Garganu u Apuliji kao isključivi posjed.²⁰ Iz Italije dolaze tri benediktinca porijeklom Dubrovčani i odabiru otočić sred Velikog jezera za svoje trajno boravište. Tu grade crkvu Sv. Marije i samostan u romanici.²¹ Prvobitno crkva i samostan nisu bili međusobno povezani. U klausturu samostana možemo vidjeti ulazni portal prvog samostana i dvaju prozora.

Godine 1345. opat samostana Sv. Marije sklapa ugovor po kojemu samostan ostaje vlasnik jedne trećine otoka, a na drugom dijelu osniva se Univerzija (općina). Mljetska univerzija mora svake godine plaćati samostanu 300 hiperpera, davati 1 kokoš po kući za praznik Sv. Vlaha i osigurati 2 pastira po izboru samostana za cijelu godinu. Odmah nakon toga donesen je Mljetski statut i od tada se vode tri vrste knjiga mljetske kancelarije: Documenti, Vendite, Testamenti. Otok Mljet definitivno je priključen Dubrovačkoj Republici 1410. godine.²¹

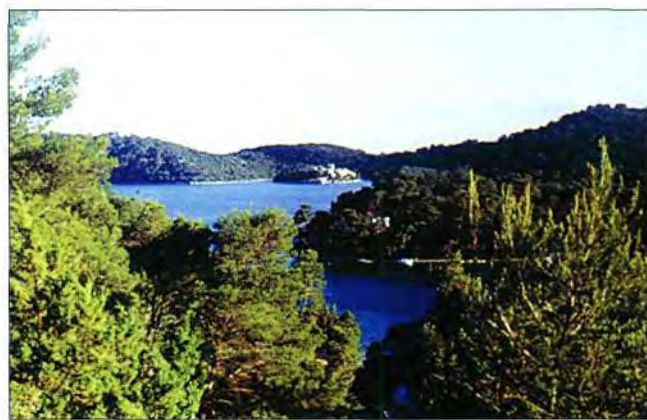
U 16. st. crkva i samostan povezuju se u jedan sklop, jer crkva dobiva renesansno predvorje i trijem, a samostan postaje prostrana renesansna zgrada s podrumima, prizemljem i katom.²² U 17. st. vjerojatno je dograđena obrambena kula i obrambeni zid radi obrane od turskih gusara. Iako zgrada ima izgled renesansnog ljetnikovca, zapravo je i fortifikacijska građevina, potpuno zatvorena pa je tako i apsida crkve zazidana u obrambeni zid. Konzervatorskim radovima je otvorena kako bi se vidio arhitektonski sklop romaničke crkve Sv. Marije. Ispred same zgrade bio je sagrađen renesansni trijem, sjenica za barke. Zgrada je bila povezana s morem, jer

se iz Velikog jezera moglo barkom pod trijem i u podrum samostana. Prema opisu pjesnika Ignjata Đurđevića sa samostanskih prozora mogla se loviti riba.²³ U 18. st. rađene su preinake na crkvi, dograđene su kapele, tako da je tlocrt crkve dobio izgled križa i uređen je barokni balkon koji je sačuvan do danas.

U ovom samostanu bilo je sjedište Mljetske kongregacije (*Congregatio Melitensem* ili *Melitanam*), od njezina osnutka početkom 16. st. Prvi predsjednik bio je opat i pjesnik Mavro Vetranović Čavčić, koji je iz Rima pozvan kako bi stao na čelo Kongregacije i oživio njezine samostane.¹⁸ U sastavu Kongregacije bila su četiri muška samostana na području Dubrovačke Republike (Sv. Mihovil na Šipanu, Sv. Andrija na morskoj pučini, Sv. Jakov kod Dubrovnika i Sv. Marija na Mljetu). Ovim se htjelo postići da samostani budu izravno pod Rimom, tj. da se izbjegne utjecaj Venecije na Dubrovačku Republiku. Sjedište Kongregacije preneseno je kasnije u Sv. Jakov kod Dubrovnika. Jedan od opata bio je pjesnik Ignjat Đurđević iz poznate dubrovačke patricijske obitelji. Spjevao je satirički ep "Suze Marunkove", u kojemu se spominju geografski pojmovi Mljeta, po čemu se vidi da su likovi vezani uz otok.²⁴ Kongregacija je definitivno dokinuta 1808. zauzimanjem Dubrovnika od Napoleonove vojske. Ukinućem Kongregacije raznesena je i spaljena njezina velika knjižnica i pismohrana, tako da su neki podaci nedostupni.²⁵ Samo mali dio sačuvan je u knjižnici Male Braće u Dubrovniku.²⁶ Benediktinci su umirovljeni i preseljeni u samostan Male Braće u Dubrovniku, a zgrada otada mijenja vlasnike. Mljetski statut odnesen je u Beč, a u zgradi samostana obitavala je Austrijska šumska uprava do kraja I svj. ra-

Sv. Marija otočić, samostan

Otočić sred Velikog jezera

²⁰ Fisković, C. (1949): "Popravak benediktinske crkve na otoku Mljetu", HAZU, Zagreb.

²¹ Statut oli Zakoni od Universitatu otoka Mljeta, "Dubrovnik", 1851, prijevod Statuta iz 1345., str. 13.

²² Fisković, C. (1983): "Naši graditelji i kipari XV i XVI st. u Dubrovniku", Matica Hrvatska, Zagreb.

²³ Đurđević, I. (XVIII st.): "Pismo učeniku Januariju Salinesu", prijevod kod Fisković, C. (1958.): Bulletin vol. 6, Zagreb, str. 11.

²⁴ Đurđević, I. (1971): "Suze Marunkove", Matica Hrvatska, Zagreb, str. 226-236.

²⁵ Ostojić, I. (1963): "Benediktinci u Hrvatskoj", Benediktinski priorat Tkon (kod Zadra), Split, str. 436-465.

²⁶ Brlek, M. ( ): "Rukopisi knjižnice Male Braće"

ta. Zgrada je tada dana Dubrovačkoj biskupiji. Iza II svj. rata oduzeta je Biskupiji i biva prazna do 1961., kada je u njoj otvoren hotel koji je radio do Domovinskog rata 1991.

Na vrhu otočića Sv. Marije postoje još građevine kojima se ne zna točna namjena niti datiranje. Cijeli otočić zapravo je maslinik s uređenim stazama za šetnju i kamenim klupama za odmaranje

6. POLAČE (arheološka zona)

Luka Polače prirodna je luka zatvorena s četiri otočića: Kobra, Ovrata, Moračnik i Tajnik, zaštićena od utjecaja izravnih vjetrova. U području arheološke zone nastalo je staro naselje Polače, prije 150 godina. četiri kamene kuće naslonjene su na samu palaču i s njome su srasle u jedan arhitektonski sklop. Kasnije, u neposrednoj blizini, nastaju još neke kuće. Kako bi se zaštitio ovaj arheološki lokalitet, dolazi do gradnje novog naselja uz obalu, istočno od starog naselja.

Polače, luka

Iznad naselja na uzvišici, imali su Iliri svoj kaštio, koji je vjerojatno služio za stražu i kontrolu ulaska stranih brodica u luku Polače. Ilirsko razdoblje na cijelom otoku vidljivo je, jer ima dosta tragova njihovog života.¹⁷ Nađene su gradine, grobovi, ostaci kaštela. Sve uzvisine s imenom Gradac skrivaju tragove boravka i života Ilira, a legenda kaže kako su pripadale izumrlom plemenu Roguđana, npr. Sladin Gradac, Vilin Gradac.¹⁸ Takve tragove gradine nalazimo na vrhu Veliki Sladin Gradac, do kojega vodi jedna od naših poučno-ekoloških staza.

Prema djelu rimskog pisca, Appiana "De rebus Illyricis", Mljet je došao u vlast Romana 35. god. prije n. e., za vrijeme cara Augusta. Tu je također navedeno kako su pokoreni Iliri i njihov grad Melitusa spaljen, a stanovništvo odvedeno u roblje. Vjeruje se da se preživjelo stanovništvo u unutrašnjosti otoka stopilo s pridošlim Romanima.

U Polačama imamo značajan arheološki lokalitet iz rimskog razdoblja s ruševinama palače, termi, dviju ba-

zilika i još jedne građevine nepoznatog titulara.²⁷ Palača je vjerojatno iz 4. ili 5. stoljeća po Dyggve-u, danskom istraživaču.²⁸ Imala je dvije kule u pročelju, s ulaznim vratima okrenutim moru, dva prostora za stražara. Imala je također veliku središnju dvoranu raspona

Polače, palača i naselje

Polače, bazilika

oko 12 m i okruglu kulu u začelju objekta. Impozantni su ostaci njezinih zidova u prostorijama koje su sačuvane. Središnji zidovi bili su znatno viši od pobočnih.²⁹ U neposrednoj blizini nađeni su ostaci termi s mozaikom ptice ždral, koja je simbol Istočnih Gota. Oni su vladali Mljetom od 493. godine, nakon propasti Zapadnog rimskog carstva. Otok Mljet, zajedno s Dalmacijom potpao je 535. god. pod Istočno rimsko carstvo.³⁰

Prema dokumentima za vrijeme cara Septimija Siversa prognan je Agezilaj iz Anazerba u Kilikiji (Mala

²⁷ Fisković, I. (1996-97): "Jesu li Polače na Mljetu bile sjelo vladara Dalmacije?", Prilozi Instituta za arheologiju 13-14, Zagreb, str. 61 - 82.

²⁸ Dyggve (1959): "Palača na otoku Mljetu s novog gledišta", Zbornik za umjetnosno zgodovino V/VI, Ljubljana, str. 79-90.

²⁹ Karaman, L.J. (1954-1957.): "O rimskom zaseoku u Polačama na otoku Mljetu", Vjesnik za arhitekturu i historiju Dalmacije LVI - LIX, Split.

³⁰ Prijatelj, K. (1949.): "Kasnoantikna palača u Polačama na otoku Mljetu", Arhitektura br. 25-27, Zagreb, str. 89-93.

Azija) na Mljet sa svojim sinom Opijanom. On je na Mljetu sagradio velebnu palaču, čiji ostaci još i danas krase ovu uvalu. Legenda kaže kako je ovdje pjesnik Opijan spjevao ep o ribanju "Halieutika" na grčkom.¹⁶

Ruševina dviju bazilika nedaleko od palače, koje su zamjetnih dimenzija, govore kako je ovdje boravio prilično velik broj ljudi. Jedna od bazilika je pregrađivana (lokalitet Nodilove košare) pa se može zaključiti da je u nekom vremenu bio smanjen broj stanovnika, te je smanjen i prostor za molitvu. Na drugom lokalitetu vidljive su nadogradnje koje je građevina doživjela, tako da se može zaključiti kako je egzistirala od I. do XII. stoljeća.³¹ Vidljivi su ostaci krstionice za odrasle i mjesto na kojemu je stajalo sjedalo za biskupa, koje je tu također pronađeno. Kako je biskup uvijek išao s carem vidi se da je Mljet u doba Rima carski posjed.

U jednom spisu iz 5. st., dakle iz rimskog razdoblja, navedeno je kako je prihod od posjeda na Mljetu 200 solida godišnje, što je bila značajna svota. Prihod je davalo maslinovo ulje, vino, suho meso, sir, koža koza i

ovaca, suha i usoljena riba, med, ječam, drvo za ogrjev i drvena građa. Među zahvaljuje otok ime Melita, jer latinski mel, melis znači med.

Mljet ostaje u vlasti Romana sve do XII. stoljeća, u sastavu Istočnog rimskog carstva, iako njegov istočni dio naseljavaju pridošli stanovnici – Hrvati iz Neretvanske doline.¹⁷ Stara legenda na otoku govori o boju kralja Dešina i duke Remina na brdu Bijed, gdje je vjerojatno bila romanska izvidnica. Završna bitka bila je na Ivan dan 24. lipnja, legenda ne spominje koje godine, ali spominje da je boj bio u Ivanjem polju, a krv je tekla preko Draginjeg guvna do uvale Velika Tatinica (oko 1.000 m udaljeno).¹⁸

Palače imaju izvor vode koji u ljetnim mjesecima nije velik međutim može poslužiti za život. Nalazi se u neposrednoj blizini palače. Na lokalitetu Vodice iznad Kneževa polja postoji veći izvor, koji je bio uređen u rimskom razdoblju, a temelji uređenja i danas su vidljivi. Izvor je bio zaštićen od zagađenja, možda i potpuno zatvoren.

7. KRIŽ (Solinski zaljev)

Na ulazu u Solinski zaljev u XIV st. postavljen je kameni križ s natpisom na bosančici, danas djelomično nečitak.¹⁸ Nalazi se na mjestu gdje more, jaki valovi i vjetrovi snažno oblikuju morsku obalu. Vegetacija je tu poglela i prilagođena je snažnim udarima mora i vjetra.

S ovog mjesta pruža se pogled prema naselju Soline i Velikom mostu, gdje su u prošlosti stajali kameni most i mlinica na plimu i oseku. Postavljen je na mjestu koje je izravno izloženo južnom vjetru. Vegetacija je tu poglela prilagođena snažnim udarima mora i vjetra. Na stijenama možemo vidjeti izrazite halofite, biljke prilagođene utjecaju mora.

Mlinica i most na ulazu u Veliko jezero nisu točno datirani, ali pretpostavlja se da je mlinica iz 16. st., tj. iz vremena kada je obnovljen samostan i crkva Sv. Marije. Opis takve jedinstvene mlinice na Jadranu, koju je

pokretala plima i oseka, nalazimo kod F. Vrančića: "Machinae novae":

"Mlin postavljen u morskome tjesnacu

Tko je do sada mogao prisiliti more da tjera mlino-ve, te da bude korisno i za druga pokretanja? Mislim da se to može ipak potpuno izvršiti, ali ne svuda, već na njegovim uskim mjestima. Treba se ipak pobrinuti da mjesto nije otvoreno i da nije izloženo bilo kojoj sili valova. Postoji i drugi način da more učinimo korisnim. Na obali treba iskopati jezerce, toliko visoko koliko more običava porasti, da bi, kad more nadolazi, jezerce bilo puno, ali kad se more ponovno povlači, da bi voda istjecala kroz žlijeb ili cijevi i tjerala mlin. Ali ovo će se u oceanu moći bolje zbiti zbog njegovog nadolaženja i povlačenja. Ovo mi je nedavno povjerio jedan dobar prijatelj."³²

Križ

Solinski zaljev

³¹ Mohorovičić, A. (1960.): "Prilog poznavanju razvoja arhitekture na otoku Mljetu", Beretićev zbornik - Dubrovnik, str. 25 - 32,

³² Vrančić, F. (1993): "Machinae novae", Novi liber, Zagreb, str. 17.

8. GOVEĐARI (etnološka zona)

Selo Govedari nastalo je prije otprilike 200 godina, kada su benediktinci iz samostana Sv. Marije dali kuće i posjede iznad Velikog polja u zamjenu za rad na njihovim imanjima. Sačuvan je ugovor, kojega su tada sklopila braća Milić i Vincenzo Basto, koji su prvi naselili ovaj lokalitet. Benediktinci se obvezuju dati kuće, dio polja i imanja u zamjenu za rad na poljima i čuvanje samostanske stoke.¹⁸ Širenjem nastaje današnje selo – vrijedna ruralna cjelina, koja u sebi krije etnološke vrijednosti, starinsko ruho i narodnu nošnju, ali isto tako i mlinicu za masline gdje se proizvodilo maslinovo ulje.

Govedari

Ruho otoka Mljeta krije u sebi spoj crvene i bijele boje. Vuna suknja – gunj intenzivne je crvene boje, izvorni dio mljetske nošnje nastao vjerojatno od dinarske raše, koja se prvo nosila kao haljina preko glave. Suknja ima prsni i ledni dio koji se povezuju trakama preko ramena. Na gornji dio oblači se košulja bijele

Djevojka u nošnji

boje, ukrašena vezom i čipkom. Suknja s prorezima povezuje se pasom, da bi što čvrste stajala na ženi ili djevojci. Na glavu se stavlja izvezena kapica – škufija, a iznad toga bijela izvezena marama – krpa.³³

³³ Gušić, B. (1930): "Starinsko ruho na otoku Mljeto", Narodna starina, Zagreb, str. 53-87.

ZAKLJUČAK

Postavljanje edukativnih panoa s opisima lokaliteta i njegovog značaja, velik je korak u pružanju informacija posjetiteljima koji dolaze u ovaj prostor tijekom ljetne sezone. Na ovaj način omogućeno im je da što više nauče o vrijednostima prirodne i kulturne baštine prostora Nacionalnog parka koji su ga došli posjetiti. Osim vrijednosti šuma, mora, morskih jezera, bitni su i kulturno-povijesni lokaliteti koji daju poseban pečat ovom prostoru. Osnivanjem Nacionalnog parka na području sjeverozapadnog dijela otoka Mljeta počinje novo poglavlje u cjelokupnom razvoju predjela, s posebnim naglaskom na kontinuiranu zaštitu prirode. U području temeljnog fenomena ograničena je gradnja objekata, a to je posebno vidljivo uz Malo jezero koje je ostalo neizgrađeno, i izgledom prirodnog predjela neokrnjeno za buduće generacije.

SUMMARY: National park "Mljet" is proclaimed in 1960., for sake of wooded areas and two picturesque sea lakes. Located on the one third of the western part of the island Mljet, it takes up the region of 3100 hectares. The region is wooded and systematic protection of nature has been realised there.

Every year visitors arrive at this area and we make efforts to give them pleasant and substantial stay. So boards with educational matter have been placed in the Nacional park. The notices educate visitors about characteristics of lakes, the protected sea parts, archeological locality, possibility of sightseeing ... Signs, texts and maps with description of ecological paths are installed to give better information about the Park.

There are the ecological round path Fontana – Vrbovica, cca 4000 m long, the ecological path to belvedere V. Sladin Gradac and the ecological path Pomena – Soline.

Apart from improvement of educational subjects, we work permanently on preventive protection against forest fire, cleaning rubbish and protecting entire region from dirt.